

Lausunto Pohjois-Savon hyvinvointialueen palvelujärjestelmän uudistuksesta / Perhe- ja vammaispalvelujen uudistus (R3)

Kunnanhallitus 28.10.2024 § 196
320/00.04.00/2024

Valmistelija: vs. talous- ja hallintojohtaja

Pohjois-Savon hyvinvointialueen aluehallitus on kokouksessaan 16.9.2024 § 283 päättänyt lähettää Palvelujärjestelmän uudistus / Perhe- ja vammaispalvelujen uudistus (R3) -luonnoksen lausunnoille hyvinvointialueen lautakuntiin, jaostoihin sekä lakisääteisiin ja vapaaehtoisin vaikuttamistoimielimiin sekä aluevaltuustoryhmille, Pohjois-Savon kuntiin ja Pohjois-Savon liittoon. Lausunnot pyydetään toimittamaan 31.10.2024 mennessä.

Pohjois-Savon hyvinvointialue rakentui yhdistämällä aiemman kuntapohjaisen sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestäjien toiminta. Hyvinvointialueen toiminnassa integroituu sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi aina erityisen vaativista palveluista perustason palveluihin.

Hyvinvointialueen käynnistymisvaiheessa alkuvuodesta 2023 keskityttiin varmistamaan turvallinen siirtymään uuteen organisaation. Hyvinvointialueen käynnistymisen jälkeen on aika aloittaa palvelujärjestelmän kokonaisuudistus. Uuden järjestelmän tuomat mahdollisuudet kehittää ja uudistaa toimintaa on hyödynnettävä täysimääräisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämistä haastaa voimakkaasti henkilöstön saatavuuden ongelmat, väestön ikääntymisestä johtuva palvelutarpeen kasvu ja kustannustason nousu. Toiminnan uudistaminen on välttämätöntä, jotta hyvinvointialue voi rakentaa taloudellisesti ja toiminnallisesti kestävä palvelujärjestelmä. Palvelujärjestelmän kokonaisuudistus koskee kaikkia hyvinvointialueen palveluita ja toimialoja.

Hyvinvointialueuudistus mahdollistaa sote-palvelujärjestelmän uudistamisen asiakaslähtöisesti ja peruspalveluita vahvistaen hyödyntäen integroitunutta järjestelmää.

Palvelujärjestelmän uudistamisohjelmassa valmistellaan neljä kokonaisuudistusta:

- R1. Vastaanottotoiminnan ja alueellisen erikoissairaanhoidon sekä aikuissosiaalityön uudistus
- R2. Osastohoidon, asumisen ja kotiin vietävien palveluiden uudistus
- R3. Perhe- ja vammaispalveluiden uudistus
- R4. Erikoissairaanhoidon ja yliopistollisen sairaalan uudistus

Uudistusten valmistelua tukee muun muassa seuraavat läpileikkaavat toimenpiteet:

- Digitaalisten palveluiden uudistaminen (strategisen ohjelma, Ahall 02.10.2023 § 304)
- Kiinteistöselvitys ja toimitilaverkko (kuntien kanssa tehdyt 3+1 vuokrasopimukset pitää arvioida 31.12.2024 mennessä.)
- Hallinto ja tukipalvelut (strategisen ohjelma; Ahall 05.06.2023 § 187)

- Henkilöstövoimavarojen kehittäminen ja vahvistaminen (strategisen ohjelma, Ahall 05.06.2023 § 186)

Uudistusten valmistelua ohjaa Pohjois-Savon hyvinvointialueen sote-palvelustrategia (Avall 19.06.2023 § 34) ja tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma (Ahall 01.11.2023 § 366). Sote-palvelustrategian ja tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman mukaisesti palvelujärjestelmän ja -verkon uudistaminen aloitettiin syksyllä 2023. R3-uudistuksen viranhaltijavalmistelu tehtiin työryhmissä, joissa palvelutoimialoilla oli keskeinen rooli. Hyvinvointialueen johtoryhmä johtaa työskentelyä.

Palvelujärjestelmän uudistamisohjelmalla pyritään kokonaisuudessaan saavuttamaan n. 50 M€ vuotuinen kustannusvaikutus (Ahall 19.06.2024 § 218), joka toteutuessaan tasapainoittasi hyvinvointialueen taloutta merkittävästi.

Perhe- ja vammaispalveluiden uudistuksen keskeiset sisällöt

Perhe- ja vammaispalveluiden uudistuksessa tavoitteena on palvelurakenteen keventäminen, oman tuotannon vahvistaminen ja ostopalvelujen vähentäminen sekä entistä vahvempi integraatio ja toimintamallien yhtenäistäminen. Uudistuksen perustana on sähköisten palveluiden lisääminen, kuten sähköinen perhekeskus, virtuaalinen etäpäivätoiminta ja etähoivapalvelut. Palvelurakenteessa painopistettä siirretään varhaisen tuen palveluihin vahvistaen lastensuojelun avohuoltoa ja lisäten vammaispalveluiden asumispalveluihin tuettua ja yhteisöllistä asumista. Palveluita tullaan yhteensovittamaan moniammatillisella ja monialaisella työskentelyllä, toimintamalleja kehittämällä ja henkilöstön yhteiskäytöllä. Uudistukseen on kirjattu keskeiseksi sisällöksi myös verkostotyöskentelyn vahvistaminen muun muassa kuntien, koulutuksen järjestäjien ja järjestöjen kanssa.

Päätösesitys

Kunnanjohtaja:
Kunnanhallitus päättää, että Sonkajärven kunta yhtyy kuntajohtajien yhteiseen lausuntoon:

Yleinen näkemys palvelujärjestelmän uudistuksesta

Pohjois-Savon kuntien näkökulmasta palvelujärjestelmän uudistaminen on ymmärrettävä toimenpide niin taloudellisten kuin henkilöstön saatavuuteen liittyvien haasteiden vuoksi. Uudistuksen tavoitteet, kuten palveluiden integraatio ja toimintamallien yhtenäistäminen, ovat kannatettavia ja tärkeitä koko alueen kannalta. Kunnat kuitenkin korostavat, että uudistuksen suunnittelun tulee huomioida erityisesti alueelliset erot ja palvelujen saavutettavuus niin kaupungeissa kuin reuna-alueilla. Taloudellisten säästöjen hakeminen ei saa heikentää perustason palveluita eikä kuntalaisten perustuslaillisia oikeuksia.

Sonkajärven kunta kannattaa esityistä vaihtoehtoista laajinta vaihtoehtoa eli vaihtoehtoa 1, joka on Sonkajärven kunnan näkemyksen mukaan vaihtoehtoista ainut, joka tarjoaa riittävät neuvolapalvelut sonkajärveläisille. Vaihtoehdossa tulisi kuitenkin tarkastella palvelurepertuaaria palvelupisteissä erityisesti äitiys- ja seksuaaliterveys- ja lastenneuvolavastaanoton osalta ja varmistaa näiden lähipalvelujen saavutettavuus.

Kuntien ja hyvinvointialueen hyvinvointityössä on tärkeää verkostomainen toimintatapa, jolloin on tärkeää, että jokaisessa kunnassa olisi perhepalvelujen toimipiste. Tämä edistää yhteistyötä. Hyvin toteutetuilla

perhepalveluilla ennaltaehkäistään lasten huostaanottoa ja hyvällä yhteistyöllä voidaan myös parantaa tilannetta.

Perhepalvelujen merkitys ja saavutettavuus

Perhepalvelut kuten äitiys-, seksuaaliterveys- ja lastenneuvolat ovat keskeisiä Pohjois-Savon kuntien elinvoiman ja hyvinvoinnin kannalta. Esimerkiksi lastenneuvolatoiminnan tavoitteena on THL:n mukaan kaventaa perheiden välisiä terveyseroja.

Kunnat ovat huolissaan siitä, että suunnitellut uudistukset saattavat heikentää peruspalvelujen saavutettavuutta erityisesti reuna-alueilla, joissa välimatkat ovat pitkiä ja väestö vähenee. On kohtuutonta ja kestäväntöntä, jos esimerkiksi neuvolapalvelut keskittyisivät vain suuriin keskuksiin, mikä johtaisi siihen, että perheet joutuisivat matkustamaan jopa kymmeniä kilometrejä peruspalveluiden perässä. Tämä uhkaisi sekä kuntien houkuttelevuutta lapsiperheiden silmissä että nykyisten asukkaiden hyvinvointia.

Äitiysneuvolan suositusten mukaisesti jokaista äitiä ja mahdollisuuksien mukaan hänen puolisoaan tavataan raskausaikana 8-10 kertaa sekä tarvittaessa useammin. Liian pitkät välimatkat äitiysneuvolaan kasvattavat riskiä, että palveluihin ei hakeuduta tai hakeutuminen ei toteudu matalalla yhteydenoton kynnyksellä oikea-aikaisesti. Arki muuttuu haastavaksi, kun neuvolakäynnin vuoksi mahdollisesti erilaisista raskaudenaikaisista oireista kärsivät joutuvat hakeutumaan neuvolaan jopa 60-80 km päähän joskus jopa kerran viikossa. Alle täysi-ikäisillä ei ole mahdollisuutta matkustaa em. matkaa ilman toimivia kulkuyhteyksiä saamaan neuvoa ehkäisyyn tai raskauden jatkamiseen tai keskeytykseen.

Lisäksi reuna-alueilla seksuaaliterveys em. neuvolapalvelut on usein järjestetty yhdistettynä äitiysneuvolan toimintaan ja ovat olennainen osa palveluverkostoa, johon kuuluvat myös kunnan varhaiskasvatus ja erilaiset järjestöt.

On huomioitava, että perhepalvelut eivät ole vain hyvinvointikysymys, vaan myös elinvoima-asia. Kunnat, joissa perhepalveluja ei ole helposti saatavilla, menettävät houkuttelevuutensa uusien asukkaiden ja perheiden silmissä. Tämä luo haasteita kuntien väestökehitykselle ja elinvoimaisuudelle. On muistettava, että vaikka väestö vähenee, se samaan aikaan uudistuu uusien muuttajien myötä. Kaikkiin Pohjois-Savon kuntiin on tulomuuttoa ja maahanmuuton nettotase on positiivinen.

Liikkuvat palvelut ja digitalisaation mahdollisuudet

Useat Pohjois-Savon kunnat pitävät erityisen tärkeänä, että perhe- ja vammaispalveluissa hyödynnetään liikkuvia palveluja ja digitaalisia ratkaisuja, joita on aiemmin pidetty tärkeänä osana sote-uudistusta. Tärkeintä on, että palvelu tuodaan asiakkaan luo eikä asiakkaan tarvitse liikkua pitkiä matkoja palvelujen äärelle. Myös kotikäyntien merkitys korostuu neuvolatoiminnassa.

Tämä lähestymistapa voisi mahdollistaa palvelujen tarjoamisen myös pienissä kunnissa ja pitkien etäisyyksien päässä asuville kuntalaisille ilman, että peruspalvelut keskitetään suurimpiin kuntakeskuksiin. Liikkuvien palvelujen ja digitaalisten ratkaisujen toimivuutta tulee kuitenkin testata ja ottaa käyttöön hallitusti. Kehittämisessä on huomioitava valitettava tilanne, jossa digitaaliset yhteydet ovat viime aikoina heikentyneet. Lisäksi etäpalvelu soveltuu lastensuojelun tilanteisiin

huonosti.

Vammaispalvelut ja perusoikeuksien turvaaminen

Vammaispalvelujen osalta Pohjois-Savon kunnat korostavat, että uudistuksessa on ensisijaisen tärkeää turvata vammaisten kuntalaisten perustuslailliset oikeudet. Säästöt eivät saa kohdistua haavoittuvimpiin ryhmiin, eikä karsintaa voi tehdä peruspalvelujen osalta ilman, että se vaarantaa vammaisten oikeudenmukaisen kohtelun ja heidän palvelutarpeidensa toteutumisen. Kunnat vaativat, että vammaispalvelujen uudistusta jatkovalmistellaan laajan toimintamallin mukaisesti ja että kaikille kuntalaisille turvataan heidän tarvitsemansa palvelut.

Myös vammaisilla asukkaillamme tulee olla mahdollisuus asua omassa kotikunnassa. Sonkajärven kunnan näkemyksen mukaan lähiyksiköiden kuten Sukevan Mäntylän säilyttäminen turvaa parhaiten vammaisten kuntalaisten perustuslailliset oikeudet valita asuinpaikkansa ja osallistua yhdenvertaisesti perheensä ja yhteisönsä elämään. Hyvinvointialueen tulee ottaa huomioon vammaispalvelulain muutoksien vaikutukset: palvelujen keskittäminen johtaa vääjäämättä suureen hyvinvointialueen kuljetuskustannusten nousuun, koska vammaisella on 1.1.2025 voimaan tulevan vammaispalvelulain mukaan oikeus 18 yhdensuuntaiseen matkaan/kk kotikunnan ja asumispalvelun järjestämispaikan ja itselleen merkityksellisen paikan kuten kotikunnan välillä.

Yhteistyö ja vuoropuhelu hyvinvointialueen ja kuntien välillä

Pohjois-Savon kunnat pitävät tärkeänä, että hyvinvointialueen ja kuntien välinen yhteistyö tiivistyy palvelujärjestelmän uudistamisen aikana. Pelkkä muodollinen kuntayhteistyöfoorumi ei riitä, vaan tarvitaan säännöllistä ja syvempää vuoropuhelua kuntien, hyvinvointialueen ja kuntalaisten välillä. Hyvinvointialueen virka- ja poliittisen johdon tulisi käydä säännöllistä vuoropuhelua kuntajohdon kanssa.

Kunnat esittävät, että Pohjois-Savon hyvinvointialue nimittäisi vastuullisen kuntayhdyshenkilön, joka toimisi tiiviinä yhteyshenkilönä kuntien suuntaan ja auttaisi muutoksen käytännön toteutuksessa.

Päätöksenteon pitkäjänteisyys ja jatkuvuus

Kunnat korostavat, että nyt tehtävien päätösten tulee perustua vahvaan analyysiin ja olla pitkäjänteisiä, jotta jatkuvaa muutosta ja epävarmuutta ei synny. Palvelujärjestelmän tulee olla vakaa ja ennustettavissa, mikä auttaa kuntia suunnittelemaan omaa toimintaansa ja tukee kuntalaisten hyvinvointia pitkällä aikavälillä.

Yhteenveto

Pohjois-Savon kunnat näkevät perhe- ja vammaispalvelujen uudistuksen tärkeänä osana hyvinvointialueen kehitystä, mutta korostavat, että peruspalvelujen saavutettavuus ja kuntalaisten perusoikeuksien toteutuminen tulee turvata kaikissa tilanteissa. Liikkuvat palvelut ja digitaaliset ratkaisut tarjoavat mahdollisuuksia, mutta niiden käyttöönottoprosessin tulee olla hallittu ja harkittu. Kuntien ja hyvinvointialueen välinen tiivis yhteistyö on ratkaisevaa, jotta uudistus toteutetaan alueelliset erityispiirteet huomioiden ja kuntalaisten hyvinvointi säilyttäen.

Asian käsittely: Puheenjohtaja Ilpo Kärkkäinen ilmoitti olevansa esteellinen aluehallituksen jäsenyyden perusteella ja hän poistui kokouksesta asian käsittelyn ja päätöksenteon ajaksi. Hallintosäännön 133 §:n mukaan ”Jos sekä puheenjohtaja että varapuheenjohtajat ovat poissa tai esteellisiä jossakin asiassa, valitaan kokousta tai asian käsittelyä varten tilapäinen puheenjohtaja.” Koska varapuheenjohtaja ei ollut paikalla, tämän asian käsittelyä varten oli valittava tilapäinen puheenjohtaja. Kunnanhallitus yksimielisesti valitsi keskuudestaan tilapäiseksi puheenjohtajaksi tämän pykälän ajaksi Riitta Tommilan.

Päätös

Kunnanhallitus:
Kunnanhallitus yksimielisesti hyväksyi päätösesityksen.
